

HOSEA: WOEDE EN LIEFDE IN EEN

Serie: Omkeren naar de Levende

Soms heb ik het idee dat er sluipenderwijs een andere, nieuwe politieke theologie is gegroeid. Dit keer niet zozeer bedacht door theologen. Het idee lijkt vooral afkomstig van christenpolitici. Er waren tijden dat de christelijke politieke partijen breed konden uitmeten over het zogeheten rentmeesterschap: de aarde is ons door de Schepper gegeven en aan onze zorgen toevertrouwd. Dat rentmeesterschap vond ik destijds al niet zo'n gelukkige term, want het hield immers ook in dat je als handige rentmeester flink aan de aarde kon verdienen, maar ik ging er voor het gemak van uit dat het goed bedoeld was. In onze dagen zitten er twee zogeheten christelijke politieke partijen in een regering die stelselmatig alle afspraken over het behoud van de schepping probeert te omzeilen, traineren, frustreren of gewoon negeren. Met ongepaste regelmaat moet zelfs de rechter er aan te pas komen, maar ook een uitspraak van de rechter maakt niet veel indruk. De christelijke politici hebben zich ontwikkeld tot ware rentmeesters die het vooral om het geld te doen is. Het is zoals Claudia de Breij ons op Oudejaarsavond treffend als refrein voorhield: eerst de centen, dan pas de mensen.

Hosea is een van de profeten die oproepen ons geloof serieus te nemen. De woorden die opgetekend staan in de Schrift moeten gedaan worden. God zelf heeft het goede voorbeeld gegeven bij de schepping van hemel en aarde: God sprak 'licht' en er was licht. En zo ging dat tien scheppingswoorden lang. Later klonken er in de woestijn vanaf de Sinaï tien woorden: ook woorden van de Tora moet worden geleefd en gedaan. Maar ervaring leert dat in al hun vanzelfsprekendheid het altijd erg moeilijke woorden blijken te zijn. Ze zijn gemakkelijker gezegd dan gedaan. Het boek Hosea verschilt in een heleboel opzichten van de andere elf boeken van Kleine Profeten, maar in één opzicht zijn deze twaalf opmerkelijk eensgezind: neem je geloofsovertuiging serieus, doe er wat mee, maak de woorden waar.

Hosea is de hoofdpersoon in een profetisch verhaal. Het vertelt dat Hosea lijdt onder de ontrouw van zijn vrouw. Dat is een bijbelse hobbels die we moeten nemen om dit verhaal tot ons te nemen: vanaf Eva en Adam speelt de vrouw hier en daar een kwalijke rol in de Schrift en dat is ook het geval in dit verhaal. En dat, terwijl de feiten lijken uit te wijzen dat over het algemeen de man eerder ontrouw is dan de vrouw. Het verhaal van het huwelijk van Hosea staat in deze profetie niet op zich. Zoals Hosea zich vernederd voelt en woedend is op zijn vrouw omdat ze hem ontrouw is, zo weet God zich vernederd en is woedend op zijn mensen omdat ze hem ontrouw zijn. Het verbond van God met zijn mensen heeft vanouds het karakter van een huwelijksband. Zo is het verbond met Noach geformuleerd, en later met Abraham. God is met zijn mensen getrouwd. Ontrouw aan God heet in de Schrift dan ook overspel. Bij herhaling worden de mensen van God gekenschetst als een overspelig volk. Hosea is woedend, zoals God woedend is. Maar er is ook een bijzondere andere kant. Hosea houdt zielsveel van zijn vrouw, zoals God zielsveel van zijn mensen houdt.

In het boek Hosea wordt de woede van God duidelijk onder woorden gebracht: als een moeder, een vader heb ik voor mijn mensen gezorgd, God voelt zich in de kou gezet, machteloos, vernederd, weggegooid. Ten dage van Hosea is het land, dat eens het visioen was van een beloofd land, er slecht aan toe. De glorie dagen van David en Salomo zijn al een paar eeuwen voorbij, het land is gesplitst in een Noordrijk en een Zuidrijk en die twee staan op gespannen voet met elkaar. Mensen uit het Noordrijk willen toch wel graag op bedevaart naar Jeruzalem om offers te brengen, maar daar heeft de koning wat op gevonden. Hij richt in Bethel het beeld op van een kalf en hij roept daarbij uit: 'Dit is jullie god die jullie uit Egypte heeft geleid'. Dat is letterlijk de tekst die ook de mensen aan de voet van de Sinaï riepen dansend rond het gouden kalf. Pijnlijker, grievender voor de Levende kan bijna niet.

De tijd van Hosea, naar schatting zo'n 750 jaar voor het begin van onze jaartelling, lijkt in vrijwel geen enkel opzicht op onze dagen. Maar het is van alle tijden dat mensen niet goed raad weten met een God die gezegd heeft dat die er zal zijn, voor jou, voor ons, voor mensen, maar er niet bij gezegd heeft waar dan en hoe dan. Mensen hebben behoefte aan houvast en zekerheid en de God van de Schrift voldoet daar nauwelijks aan. De aantrekkingskracht van een god die je kunt zien en vastpakken is van alle tijden: goud, zilver, geld, macht, de verleiding ervan lijkt steeds onweerstaanbaar. Want daarmee heb je je leven in eigen hand, wordt het leven beheersbaar en maakbaar. De Schrift benadrukt liever dat wij mensen van alles hebben gekregen: het leven, lucht om te ademen, het vermogen om lief te hebben. Allemaal zo gewoon, zo alledaags, zo niks bijzonders. En precies dat is de moederlijke zorg van God, waar Hosea over spreekt, zo zijn wij in dit leven geroepen. Om goed te zorgen voor onszelf, voor elkaar, om recht te doen, om in vrede te leven met elkaar. Vanouds, zo lezen we bij Hosea en op zoveel andere plaatsen, lijkt dat niet goed te lukken. Omdat de god van verdienen en hebben altijd aantrekkelijker is. Dat is al sinds mensenheugenis de god waarvan velen denken dat die ons bevrijdt. Uit Egypte, uit slavernij, uit armoede en ellende en wat al niet. Die god is een illusie roept de Schrift. In de lezing uit Hosea roept God uit: zo word je opnieuw slaaf. Macht, rijkdom, wapens, alle Baäls van onze tijd zullen je niet redden.

En dan volgt er in die lezing een passage die ik een van de ontroerendste uit de hele Schrift vindt. De mensen keren zich niet om, nee, ze denken er niet aan, maar God zelf keert zich om. Gods woede was totaal, maar niet doorslaggevend. Met de woorden 'Ik ben God, niet een mens wordt een ontzagwekkende visie op God ontvouwd. Het vermoeden, het geloof, het visioen, dat God boven al dat menselijk gedoe staat. Niet uit trots en afkeer, maar uit liefde. Niet om consequent te zijn en te laten zien wie er hier de baas is. Maar liefde wint het. God houdt zielsveel van zijn mensen. Die liefde blijkt sterk, sterker dan de woede. En als die liefde is uitgesproken verandert bij Hosea het hele verhaal: er is toekomst, de tijd van slavernij en verslavingen is voorbij, als een vredesduif keren de mensen terug op hun schreden en het leven zal goed zijn. Aan de mens wordt godsvertrouwen gevraagd, God geeft een getuigenis van mensvertrouwen.

En wat kan ik daarmee? Ik zal u zeggen: ik heb Hosea en de andere profeten met veel instemming gelezen: heel goed, dacht ik, zeg ze maar precies waar het op staat. Maar, misschien wel een beetje aan de late kant, kon ik er niet omheen: ze hebben het ook gewoon tegen mij. De woorden moeten door mij worden gedaan. Ik kan de tegenstem van Hosea en al die andere profeten goed gebruiken. Vragen stellen bij al die dingen die zo vanzelfsprekend lijken. Ben ik me wel bewust wat ik in dit leven zomaar gekregen heb? Ben ik bereid om te doen wat binnen mijn vermogen ligt?

Het verhaal van Hosea vertelt dat het visioen van de Schrift voortdurend lijkt te wankelen, praktisch onhaalbaar is, te gek voor woorden. Maar hardnekkig klinkt de belofte dat de woorden gedaan kunnen worden. Kunnen we onze oprechte en terechte woede en verontwaardiging weten om te vormen tot betrokkenheid, solidariteit, liefde? Het is een proces van inkeren en omkeren, niet eenmaal, maar zeven of zeventig maal zeven maal. Bij vrijwel alle Kleine Profeten lezen we: als mensen hun leven omkeren, dan zal God zich ook omkeren. 'God ben ik, niet een mens', zal er gezegd worden. En als de mens zich omkeert wordt een mens weer iets meer beeld van God. En vertelt het scheppingsverhaal ons niet dat het precies zo bedoeld is?

Gerard Swüste